ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-10-74-65>

УДК 338.3:637.12(477)

Власенко Т.О., Рябченко А.В.

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ОСОБЛИВОСТІ ВИРОБНИЦТВА МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті проведено моніторинг сучасного стану молочного ринку в Україні та світі. Розглянуто основні чинники, що впливають на діяльність молочної галузі України та інших країн світу. Досліджено питання виробництва, експортний потенціал молочної галузі та імпорт сировини та готової продукції, а також розглянуто основних виробників України. Проаналізовано основні показники діяльності галузі, динаміку цін на молоко, основні види молочної продукції за останній час та основні витрати для функціонування підприємств галузі на прикладі бізнес плану. Запропоновано заходи щодо підвищення рівня розвитку молочної галузі та українських підприємств на європейський ринок. Дослідження проведено на основі останніх статистичних даних.

Ключові слова: молоко, молочна продукція, молокопереробні підприємства, експорт, імпорт, виробництво, реалізація, ціна, витрати, персонал, споживання.

Vlasenko Tetiana, Riabchenko Alona

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

FEATURES OF DAIRY PRODUCTION IN UKRAINE

Summary. The article monitors the current state of the dairy market in Ukraine and in the world. The main factors influencing the activity of the dairy industry of Ukraine and other countries of the world are considered. The issues of production, export potential of dairy industry and import of raw materials and finished products are investigated, as well as the main producers of Ukraine are considered. It is established that an important factor in the pricing of the finished dairy market is the influence of intermediaries in the purchase of raw milk and the sale of finished products. The basic indicators of the activity of the industry, the dynamics of milk prices, the main types of dairy products recently and the main costs for the functioning of the enterprises of the industry on the example of a business plan are analyzed. The peculiarity of business planning of economic activity at the present stage of economic development is considered, as the need for more detailed and complex introduction of modern elements of planning in order to ensure the viability and planned competitiveness of the enterprise is objectively increasing. It also covers virtually all functional areas of the enterprise, from a detailed description of the technology of a business project and ending with sound financial calculations of business efficiency. Therefore, developing a business plan and monitoring implementation (in the future) significantly contributes to both improving efficiency and reducing risks in starting new lines of business. Measures are proposed to increase the level of development of the dairy industry and Ukrainian enterprises to the European market, as well as the optimal ways of solving the problem of obtaining dairy raw materials in sufficient quantity and quality. The study is based on the latest statistics.

Keywords: milk, dairy products, dairy enterprises, export, import, production, sales, price, costs, personnel, consumption.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Галузь молочного скотарства посідає вагоме місце в аграрному виробництві, а ринок молока й молокопродуктів має значну частку на ринку сільськогосподарської продукції та продовольства. В Україні високий економічний, природно-кліматичний, трудовий потенціал розвитку молочної галузі. Разом із тим виробництво молочної продукції має динаміку щорічного скорочення, якості та високих витрат на виробництво.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам дослідження розвитку ринку молока та молочної продукції присвячено праці І.В. Тюха, Д.О. Стеценко, М.І. Бутенка, Т.Г. Дудар, С.В. Васильчака, В.О. Рибінцева, С.О. Степанчука, О.В. Моргуна та ін.

Виділення невідомих раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість досліджень, які стосуються ринку молока та молочної галузі у цілому, виникає потреба у систематизації чинників, які визначають умови функціонування молочної галузі та пошуку ефективних шляхів її розвитку.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження, аналіз та виокремлення тенденцій, які мають місце на ринку молочних продуктів України, а також виявлення шляхів розвитку підприємств цієї галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світовий ринок молока та молочних продуктів – це складна взаємопов'язана система національних ринків молока і молочних продуктів, які знаходяться на різних етапах становлення [5]. Нині його функціонування ускладнюються факторами, пов'язаними зі зниженням цін і загострення конкурентної боротьби між експортерами молочних продуктів.

Лідерами по виробництві молока у 2018 році є наступні країни [9]: Європейський Союз (СЄ) (154,8 млн. т), США (98,8 млн. т), Індія (76 млн. т), Російська Федерація (31,45 млн. т), Китай (29,75 млн. т), Бразилія (22,66 млн. т), і т. д. Та на 10-му місці стоїть Україна (10,07 млн. т).

Світові особливості споживання молочних продуктів такі: вимоги споживачів до молокопродукції постійно зростають; все більша перевага віддаєть-

Рис. 1. Споживання молока у світі за 2018 рік

Джерело: побудовано за даними [9]

ся свіжим, натуральним та органічним продуктам; зростає частка споживання сирів, особливо у розвинутих країнах (де в майбутньому до 50% молока перероблятимуть на сир); зниження частки споживання непереробленого молока. Розглянемо щорічне споживання молока у світі в 2018 році (рис. 1).

Ринок молочної сировини, як і вся економіка України в цілому, переживає серйозну кризу [4]. Основною причиною погіршення становища тваринників-молочників стало формування низької закупівельної ціни на тлі собівартості виробництва, яка суттєво зросла. За останні п'ять років галузь показала коливаючий тренд [1]. До того ж це припало на світову кризу молочного ринку і фактично попередні два роки ми спостерігаємо низькі ціни на молочні продукти у світі.

В таблиці 1 розглянемо виробництво молока за категоріями господарств за 2017-2018 рр.

Проаналізуємо виробництво молочних продуктів в Україні за 2013-2018 рр. (табл. 2). Найбільше в Україні вироблять питного молока – 56,8% у структурі за підсумками 2017 року, відповідно. Обсяг виробництва кисломолочного сиру 67,2 тис. т, а масла – 108 тис. т.

Українські виробники молока за підсумками 2018 року збільшили експорт молочної продукції в порівнянні з 2016 роком, коли було експортовано 132,44 тис. тонн на суму \$263,6 млн (табл. 3).

Найбільше в Україні відбулося збільшення експорту на згущене молоко та вершків та відносно стабільний експорт сухого молока подальше. Більшість цієї продукції за кордон поставили «Вінницький молочний завод «Рошен» (14% від загального обсягу), «Ічнянський молочноконсервний комбінат» (13%), «Транспортно-експедиторське підприємство «Вертикаль» (10%), «Білоцерківська агропромислова група» (7%) [11].

У 2018 році молокопродукція переважно поставлялася до Марокко – 10,5% від загальної вартості експорту молокопродукції (27,1 млн дол. США), Молдови – 10,2% (26,4 млн дол. США), Казахстану – 9,1% (23,7 млн дол. США), Грузії – 6,5% (16,9 млн дол. США), Китаю – 6,4% (16,7 млн дол. США) [5].

В Україні ціна на молоко, з кожним роком збільшується. Розглянемо динаміку цін в Україні за 2017-2019 роки (рис. 2).

Таблиця 1

Виробництво молока за категоріями господарств, млн. тонн

Показник	2018 р.	2017 р.	2018/2017, %
Усі категорії господарств	10,1	10,28	97,9
Сільськогосподарські підприємства	2,755	2,765	99,6
Господарства населення	7,3	7,5	97,3

Джерело: за даними [6]

Таблиця 2

Виробництво молочних продуктів в Україні за 2013-2018 рр., тис. тонн

Показник	2013	2014	2015	2016	2017	2018 (січень-листопад)
Молоко	972	1117	972	961	950	846,4
Масло вершкове	94,3	114	102	103	108	98,0
Сир кисломолочний	83,7	74,7	67,8	70,1	67,2	66,0
Сири жирні	165	130	124	113	120	113,5
Кисломолочна продукція	522	473	426	426	406	374,7

Джерело: побудовано за даними [6]

Таблиця 3

Експорт основних молочних продуктів з України за 2012-2017 рр., тис. тонн

Показник	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Молоко та вершки, не згущені	7,6	6,95	8,8	10,5	14,06	20,81
Молоко та вершки, згущені	30,3	49,87	59,02	51,86	46,8	35,5
Маслянка, ферментовані або сквашені молоко та вершки	3,28	2,99	3,75	2,85	3,71	5,47
Молочна сироватка	34,4	22,33	26,5	23,87	31,93	31,94
Масло вершкове	3,86	11,29	11,75	12,03	30,42	30,38
Сири	58,99	19,46	10,82	8,05	9,05	8,34
Всього молочних продуктів	138,43	112,89	120,64	109,16	135,97	132,44

Джерело: за даними [7]

У січні-березні 2019 року, порівняно із січнем-березнем 2018 року, середня ціна реалізації молока аграрними підприємствами збільшилася на 3% (240 грн/т).

Розглянемо на прикладі новостворене підприємство молочного виробництва. Підприємство використовує багатоканальні маркетингові системи, які передбачають рух товарів до різних споживачів одночасно різними шляхами, які показані на рисунку 3.

Для залучення клієнтів пропонується провести рекламну кампанію за допомогою засобів зв'язку, за допомогою оголошень, а також опублікувати рекламні оголошення.

Цілями рекламної кампанії підприємства є:

- формування у споживача певного образу фірми;
- формування потреби в даному товарі;
- стимулювання збуту товару; прискорення товарообігу;
- прагнення зробити даного споживача постійним покупцем даного товару, постійним клієнтом фірми;
- формування в інших фірм образу надійного партнера.

Зв'язок структури управління з такими ключовими поняттями менеджменту, як цілі, функції, процес, механізм функціонування є свідченням того, наскільки великим є вплив організаційної

Рис. 2. Динаміка середніх цін на молоко, грн/т, 2017-2019 рр.

Джерело: за даними [6]

Рис. 3. Канали розподілу молочних продуктів

Джерело: розроблено автором

Рис. 4. Організаційна структура підприємства

Джерело: розроблено автором

структури на всі сторони управління. Організаційна структура зображена на рис. 4.

Кадрова політика – це система роботи з персоналом, що об'єднує різні форми діяльності й має на меті створення згуртованого й відповідального високопродуктивного колективу для

реалізації можливостей підприємства адекватно реагувати на зміни в зовнішньому і внутрішньому середовищах [2].

Для організації виробничих процесів необхідно залучити таку кількість працівників (табл. 4):

Фінансовий потенціал господарства не дозволяє йому на постійній основі утримувати постійних працівників на посадах ветлікаря, зоотехніка, техника по штучному осіменінні, інженера-механіка, тому працівники, які надають ці послуги будуть залучатися по мірі необхідності на договірній основі.

За проектом підприємство буде складатися з 3 складових:

1. Утримання ВРХ.
2. Виробництво молочної продукції.
3. Продаж продукції у власному

магазині на підприємстві та інших торгових точках.

Для виробництва молочної продукції потребується приміщення та закупівля корів Дане підприємство буде окремою структурною одиницею господарства. Для утримання корів та виробництва

Таблиця 4

Рекомендований склад персоналу для обслуговування 80 голів молочного поголів'я

Посада	Кількість працівників	Фонд заробітної плати				Чиста зарплата робітників	Загальний фонд оплати праці
		оклад	ЄСВ	ПДФО	В збір		
Бухгалтер-обліковець	1	8000	1760	1440	120	6440	9760
Помічник для виготовлення продукції	1	5500	1210	990	83	4428	6710,00
Робітник	1	4500	990	810	68	3623	5490
Доярка	2	5000	1100	900	75	8050	12200
Охоронець	1	5600	1232	1008	84	4508	6832
Сума	6	28600	3960	3240	270	27048	40992,00

Джерело: сформовано та розраховано автором за ринковими цінами

Таблиця 5

Загальні витрати на виробництво

Стаття витрат	2017 рік
Витрати, пов'язані з реєстрацією підприємства, всього:	15495
Реєстрація	530
Виготовлення печатки, штампу	150
Відкриття банківського рахунку(через інтернет)	0
Нотаріальні послуги	600
Купівля касового апарату	4600
Реєстрація торгівельної марки	5115
Експлуатаційний дозвіл СЕС	2000
Дозвіл МНС	2500
Організаційно-технічна підготовка, всього:	5 235 133,4
Оплата за оренду приміщення	450000
Придбання основного обладнання	3933000
Придбання сировини та матеріалів	274 410,40
Заробітна плата персоналу	403 200
Витрати на рекламу	103 000
Витрати на електроенергію, водопостачання та інше	71 523
РАЗОМ	5 250 628,4

Джерело: сформовано та розраховано автором за ринковими цінами

Рис. 5. Виробничі витрати за рік, тис. грн

Джерело: сформовано та розраховано автором за ринковими цінами

молока, знадобиться близько 1500 кв.м². Будуть використовуватись дві породи корів, Голштинська та Чорно-строката породи. Утримання худоби не прив'язане з доїнням в доїльний залі. Раціон годівлі однотипний. Для здійснення своєї виробничої діяльності за ним закріплюється необхідна кількість техніки. В таблиці 5 подані загальні витрати для виробництва молочної продукції (рис. 5).

Фінансова стратегія фермерського господарства полягає у підвищенні доходності господарства. Протягом запланованого періоду основним джерелом надходження коштів є реалізація молока та іншої молочної продукції, різні частини якої в процесі розподілу виручки приймають форму грошових доходів і накопичень. Розглянемо показники прибутковості проекту в таблиці 6.

Таблиця 6
Показники прибутковості проекту

	Всього
Середня ціна реалізації товару	45
Кількість проданої продукції в тиждень	1200
Виручка з тиждень	54000
Виручка в рік	2 808 000
ЗП (відрядна в рік) 20%	561 600
ЗП (відрядна в місяць) 20%	46 800
Витрати місяць	102 111
Дохід місяць	216 000
Прибуток до сплати податків	113 889
податок	20 500
Чистий прибуток (місяць)	93389

Джерело: сформовано та розраховано автором за ринковими цінами

Список літератури:

1. Васильчак С.В. Особливості функціонування ринку молока та молочної продукції. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. № 15.4. С. 357–362.
2. Масляева О. Конкуренентоспроможність молокопереробних підприємств у контексті євроінтеграційних процесів. *Агросвіт*. 2016. № 4. С. 59–64.
3. П'янова О.В. Обґрунтування напрямів розвитку товарних портфелів підприємств молочної промисловості відповідно до загальносвітових та українських тенденцій споживчої поведінки. *Формування ринкових відносин в Україні : зб. наук. пр.* 2014. № 2. С. 89–95.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Дослідження сучасного стану молочної галузі України показало, що ця галузь є досить прибутковою та пріоритетною для України. Товарний ринок молока і молокопродуктів має специфічні особливості, пов'язані з їх властивістю – малотранспортабельністю і непридатністю до тривалого зберігання. Тому повинен бути створений стабільний ринок збуту для виробника протягом всього року, гарантоване надходження молочної сировини на молокопереробні підприємства і відповідно безперебійне забезпечення населення продуктами щоденного попиту. При цьому всі ланки технологічного ланцюга: «виробництво – заготівля – переробка – реалізація продукції» повинні функціонувати скоординовано і ритмічно [3].

Для функціонування підприємство повинно мати свою стратегію бізнесу, яка має заключатись у двох основних напрямках:

1) пов'язана з лідерством в мінімізації затрат виробництва. Даний тип стратегії пов'язаний з тим, що компанія домагається самих низьких затрат виробництва і реалізації продукції[2].

2) вироблення стратегії пов'язана з спеціалізацією у виробництві продукції. У цьому випадку фірма повинна здійснювати висококваліфіковане виробництво і маркетинг для того, щоб стати лідером в області виробництва своєї продукції. Це приводить до того, що покупці вибирають дану марку, навіть якщо ціна досить висока. Для цього підприємство повинно мати високий потенціал для проведення науково-дослідницьких робіт у даній сфері, прекрасну систему забезпечення високої якості продукції, а також розвинену систему маркетингу.

4. Федосеева Г. С. Україна на світовому ринку молочної продукції: проблемні питання та перспективи. *Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту*. 2016. № 6. Ч. 3. С. 110–112.
5. Департамент сільськогосподарства США (USDA). URL: <http://www.usda.gov/wps/portal/usda/usdahome>. (дата звернення: 17.10.2019).
6. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 18.10.2019).
7. Державна фіскальна служба України. URL: <http://sfs.gov.ua/ms/f11> (дата звернення: 18.10.2019).
8. Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD). URL: <http://www.oecd.org/> (дата звернення: 18.10.2019).
9. Портал статистики ринкових даних. URL: <https://de.statista.com/statistik/> (дата звернення: 17.10.2019).
10. Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО). URL: www.fao.org (дата звернення: 18.10.2019).
11. ТОП-10 найбільших виробників молочної продукції в Україні. URL: <http://agravery.com/uk/posts/show/top-10-najbilsih-virobnikiv-molочноiprodukci-v-ukraini> (дата звернення: 17.10.2019).
12. Тюха І.В., Стеценко О.Д. Стан та тенденції розвитку вітчизняного ринку молока та молочних продуктів. *Ефективна економіка*, 2017. № 3. URL: <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=5427> (дата звернення: 18.10.2019).

References:

1. Vasylychak, S.V. (2013). Osoblyvosti funktsionuvannia rynku moloka ta molochnoi produktsii [Features of functioning of the market of milk and dairy products]. *Scientific Bulletin of NLTU of Ukraine*, vol. 15.4, pp. 357–362.
2. Masliaieva, O. (2016). Konkurentospromozhnist molokopererobnykh pidpriemstv u kontekstiyevrointehratsiinykh protsesiv [Competitiveness of dairy enterprises in the context of European integration processes]. *Agro-world*, vol. 4, pp. 59–64.
3. Piankova, O.V. (2014). Obgruntuvannia napriamiv rozvytku tovarnykh portfeliv pidpriemstv molochnoi promyslovosti vidpovidno do zahalnosvitovykh ta ukrainskykh tendentsii spozhyvchoi povedinky [Substantiation of the directions of development of commodity portfolios of dairy industry enterprises in accordance with global and Ukrainian trends in consumer behavior]. *Forming Market Relations in Ukraine: Coll. Sciences*, vol. 2, pp. 89–95.
4. Fedosieieva, H.S. (2016). Ukraina na svitovomu rynku molochnoi produktsii: problemni pytannia ta perspektyvy [Ukraine in the world dairy market: problematic issues and prospects]. *Science. hanging Uzhhorod. nat. un-tu*. vol. 6, part 3, pp. 110–112.
5. US Department of Agriculture (USDA). Available at: <http://www.usda.gov/wps/portal/usda/usdahome> (accessed 17 October 2019).
6. State Statistics Service of Ukraine. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 18 October 2019).
7. State Fiscal Service of Ukraine. Available at: <http://sfs.gov.ua/ms/f11> (accessed 18 October 2019).
8. Organization for Economic Co-operation and Development (OECD). Available at: <http://www.oecd.org/> (accessed 18 October 2019).
9. The Statistics Portal for Market Data. Available at: <https://de.statista.com/statistik/> (accessed 17 October 2019).
10. United Nations Food and Agriculture Organization (FAO). Available at: www.fao.org (accessed 18 October 2019).
11. TOP-10 largest producers of dairy products in Ukraine. Available at: <http://agravery.com/en/posts/show/top-10-the-most-powerful-products-of-products-in-Ukraine> (accessed 17 October 2019).
12. Tiukha, I.V., & Stetsenko, O.D. (2017). Stan ta tendentsii rozvytku vitchyznianoho rynku moloka ta molochnykh produktiv [The state and tendencies of development of the domestic market of milk and dairy products]. *Efektyvna ekonomika*, vol. 3. Available at: <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=5427> (accessed 18 October 2019).